

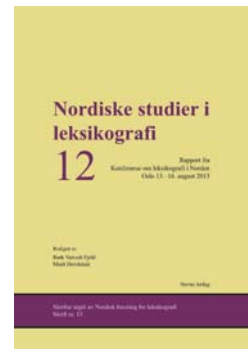
NORDISKE STUDIER I LEKSIKOGRAFI

Titel: Ivar Aasen og Universitetet i Oslo

Forfatter: Kjetil Gundersen og Dagfinn Worren

Kilde: Nordiske Studier i Leksikografi 12, 2013, s. 159-175
Rapport fra Konferanse om leksikografi i Norden, Oslo 13.-16. august 2013

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nsil/issue/archive>

© Nordisk forening for leksikografi 2014

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre Nordiske studier i leksikografi (1-5) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Ivar Aasen og Universitetet i Oslo

Kjetil Gundersen og Dagfinn Worren

With his grammar of 1848, *Det norske Folkesprogs Grammatik*, and his dictionary of 1850, *Ordbog over det norske Folkesprog*, Ivar Aasen (1813–1896) provided the first systematic account of Norwegian dialects and initiated the era of modern Norwegian lexicography. These publications constituted the scientific basis for a national written language for Norway. Aasen had no formal academic education, but Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab in Trondheim provided Aasen with the funding he needed to collect linguistic material from the dialects. In the final stages of the work on the grammar and the dictionary, Aasen sought advice from leading academics at the University of Oslo to ensure that his account of the language was scientifically sound and up to date. The article features the collaboration between Aasen and the university academics in this period, and particular attention is given to a disagreement that Aasen and the academics had regarding how the closed and open vowels should be handled in the written code. The article also addresses how the same environment of academics who had been important for Aasen's breakthrough as a linguist and lexicographer turned against his project when it was no longer just a theoretical linguistic project, but a practical project to establish a dialect-based written Norwegian language as an alternative to Danish. Finally the focus is on how the University of Oslo in the years after Aasen has taken care of and developed the constitutionally grounded project to implement a national language.

Emne

Med *Ordbog over det norske Folkesprog* (1850) innleidde Ivar Aasen (1813–1896) den etablerte leksikografiske tradisjonen i Noreg. Som språkvitskapleg grunnlag hadde han da allereie gjeve ut *Det norske Folkesprogs Grammatik* (1848). I oppspelet til denne etablerte tradisjonen var det svært sparsamt med prenta ordbøker. Det fanst berre fire slike ordbøker, og dei må karakteriserast som dialektordbøker, ettersom dei ikkje hadde eit eige norsk standardmål til normeringsinstans (jf. Vikør 2000:119).

Eit særdrag ved Aasen var at han skaffa seg kunnskapane sine ved sjølvstudium (Venås 1996:38). Jamvel om han ikkje hadde utdanning frå akademiske institusjonar, søkte han aktivt kontakt og råd hos fagfolka ved universitetet i Christiania (no Oslo) da han gav ut desse to første vitskaplege hovudarbeida sine. I denne artikkelen skal vi for det første syne korleis dette samarbeidet med fagfolka arta seg og særskilt omtale drøftingane omkring beskrivinga av dei opne og lukka vokalane. Vi vil også sjå på korleis nokre sentrale fagfolk på universitetet stilte seg til Aasens arbeid da det seinare ikkje berre var eit teoretisk språkprosjekt, men hadde utvikla seg til eit bruksmål, kalla *landsmålet*. Til slutt skal det dragast nokre liner til vår tid om landsmålet og den nynorske leksikografien på universitetet.

Bakgrunnen

Grunnlova frå 1814 la rammene for nasjonalstaten Noreg. Men spørsmålet om eit eige nasjonalspråk var ope og påtrengjande. Ikkje minst var ideologiseringa av folkemålet i romantikken ein av grunnane til det (Hyvik 2009:37f.). I det offentlege ordskiftet vart det sett fram mange løysingsframlegg om eit eige veldokumentert norsk skriftspråk. Dei tre store aktørane i språkdebattane på 1830-talet var Jonas Anton Hielm, P.A. Munch og Henrik Wergeland (Hyvik 2009:206). I eit innlegg i *Almindeligt norsk Maanedsskrift* i nr. 2, 1831 etterlyser Hielm eit samarbeid mellom språkkunnige for å framstille «af Landets virkelige Sprog dets virkelige Grammatik» og ei «videnskabelig Ordbog» (etter Hyvik 2009:230). Ivar Aasen (1813–1896) sat på Sunnmøre og formulerte tilsvarande tankar i 1836 i «Om vort Skriftsprog». Han såg føre seg at eit selskap skulle få i oppdrag å «udarbeide en fuldstændig norsk Ordbog, med tilsvarende Grammatik» (Aasen 1912:11). Det er ikkje dokumentert at Aasen kjende til Hielms artikkel, men i Aasen-biografien sin ser Venås (1996:327) dette slik at Aasen følgde vake med i den nasjonale språkdebatten.

Høvet til å gjennomføre eit slikt prosjekt fekk Aasen med prosjektplan og stipend frå Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab (DKNVS) i Trondheim i 1842. Prosjektplanen galdt både grammatisk og leksikalsk beskriving av dialektane, og var ei samanarbeiding av tankane til Aasen og planar om emnet som vitskapselskapet hadde (jf. Walton 1996:73–78). Universitetet som institusjon såg derimot ikkje ut til å ha morsmålet som akademisk emne på denne tida (Collett 2011:290), men da prosjektplanen vart laga, konfererte preses i vitskapselskapet, Frederik Bugge, med språkprofessorane Rudolf Keyser og Chris-

topher Andreas Holmboe ved universitetet i Christiania om det faglege innhaldet. Med utgangspunkt i denne planen gjennomførte Aasen språkferdene sine frå 1842 til 1847 rundt om i heile Sør-Noreg og så langt nord som til Vefsn i Nordland. På denne bakgrunnen dokumenterte han den språklege tilstanden for det norske folkemålet i 1848-grammatikken og 1850-ordboka.

Første møte med Christiania 1845 og arbeidsmelding til DKNVS i 1846

Første gongen Aasen var i personleg kontakt med folk i fagmiljøet ved universitetet i Christiania, var sommaren 1845. Aasen var da i Christiania for første gong, og der talte han med Holmboe og Keyser, dei to professorane som DKNVS hadde rådført seg med om Aasens prosjektplan. Varig fagleg samarbeid med universitetsfolka kom derimot først i stand i oktober 1847. Da kom Aasen til Christiania igjen for å ferdigstille og gje ut grammatikken og så ordboka. Frå denne tida slo han seg også meir eller mindre ned i hovudstaden.

Før vi tek for oss det samarbeidet som utvikla seg der, skal vi stoppe litt ved ei arbeidsmelding som Aasen skreiv til DKNVS 31.12.1846, medan han var i Trondheim. Meldinga gjev ein peikepinn om kvifor Aasen ønskte å komme i kontakt med universitetsfolka. Aasen skriv at han ser seg ferdig med innsamlingsarbeidet, og at han er klar til å fullføre grammatikken og ordboka. I utdraget gjer han greie for korleis han ser for seg den siste bearbeidinga av materialet:

For at denne Bearbejdelse kunde blive saa fuldkommen som muligt, var det vistnok at ønske, at man maatte være saa vel bevandret i den gamle Literatur og de vigtigste Sprogværker, at man kunde vide saa meget, som for nærværende Tid er muligt, om Ordenes oprindelige Form og Betydning, og om Formernes historiske Udvikling. Ordene have nemlig i vore Dialekter en saadan Forskjellighed i Betydning og Former, at der behøves megen Granskning til at kunne adskille det ægte fra det uægte, og at kunne give et klart Begreb om Formernes indbyrdes Forhold. (Djupedal 1960:134f.)

Det er tydeleg at Aasen her meinte at det ville bli vanskeleg å analysere dialektmaterialet med tanke på å velje ut normalformer. For å gå vitskapleg til verks med analysen var det naudsynt med meir kunnskap om gammalnorsk og andre beslekta språk enn det han hadde fått høve til å skaffe seg til da. Miljøet han kontakta i Christiania, hadde nettopp den kunnskapen Aasen trong.

Aasen i Christiania

Aasen drog altså til Christiania att seinhausten 1847. Eit brev Aasen skreiv til vennen Maurits Aarflot på Sunnmøre 4.11.1847, viser at han da raskt kom i kontakt med fagfolka:

Efter Ankomsten hertil henvendte jeg mig til D^Hr. Lange, R. Keyser, C. Holmboe, Munch og Unger, for at faae et eller

andet Raad med Hensyn disse Sprogarbeider og især
Grammatiken, som nu først skulde bringes i Trykken[.]
(Djupedal 1957:143f.)

Den første som blir nemnd her, Lange, var riksarkivar, så han ligg utanfor emnet for denne artikkelen, men han hjelpte særleg til med å få i stand trykking av grammatikken og ordboka. Dei fire andre var tilknytte universitetet og blant dei fremste historikarane, filologane og språkvitarane i landet. Rudolf Keyser var den første professoren i gammalnorsk ved universitetet, P.A. Munch var både historikar, språkforskar og folkeminnegranskar, Carl Richard Unger var stipendiat og førelesar i gammalnorsk, og Christopher Andreas Holmboe var professor i orientalske språk.

Av desse var det Unger og Munch som etter kvart involverte seg mest i Aasens arbeid. I brev til Olaus Vullum, ein venn frå tida i Trondheim, datert 9.11.1847 skriv Aasen om Unger og Munchs rolle, og han gjev til kjenne at eit føremål med å kontakte fagfolka har vore å få dei til å lese arbeidet og gje tilbake-meldingar som kan gjere det betre og meir vitskapleg:

De fleste Sammenkomster har jeg havt med Munch og Unger, som nu begge have gennemseet min Grammatik og meddeelt mig adskillige Oplysninger angaaende enkelte Stykker af dette Arbeide. Det gik, som jeg ventede, at jeg her paa Stedet snart fik Anledning til at gjøre Rettelser og Forbedringer i Arbeidet; jeg har allerede opnaaet, hvad jeg saa længe ønskede, nemlig at høre kyndige Mænds Bemærkninger over de mest iøinefaldende Mangler ved Arbeidet, førend dette skulde fremlægges for Almeenheden. Begge de nævnte Mænd have meget venligt og skaansomt gjort mig opmærksom paa adskilligt, som kunde gjøres bedre, eller som ved en vis Forandring vilde komme til at

stemme mere overeens med de nyere Sprogforskeres
Anskuelse af Sagen. (Djupedal 1957:146)

Grammatikken vart trykt vinteren 1847–48, og Aasen byrja deretter på fullføringa av ordboka. I eit brev til DKNVS 25.4.1848 legg Aasen vekt på at han i denne fasen har stor nytte av den faglitteraturen som han får tilgang til i Christiania:

Jeg har saavidt som muligt søgt at benytte den Leilighed, som man her paa Stedet kan have til at blive bekjendt med de forskjellige beslægtede Sprog, da en saadan Kundskab forekom mig at være nødvendig ved Behandlingen af et Dialektsprog, hvori man deels finder samme Ord i forskjellige Former, og deels finder samme Form ved forskjellige Ord. I denne Henseende har især Hr. Candidat Unger ydet mig megen Hjælp saavel ved at lade mig benytte hans betydelige Samling af Sprogværker som ved at underrette mig om de Iagttagelser, som han selv har anstillet. (Djupedal 1957:154)

Eit anna poeng i dette utdraget er at i denne perioden var Unger den som Aasen samarbeidde tettast med. Aasen og Unger utvikla etter kvart eit vennskap som vara livet ut.

Striden om dei opne og lukka vokalane

Utdraga frå Aasens brev viser at fagfolka ved universitetet, og særleg Unger og Munch, gav både støtte og råd til Aasen i

arbeidet med grammatikken og ordboka. Spørsmålet som da melder seg, er kva for konkret innverknad dei hadde på desse verka. Aasen skriv i det heile ikkje mykje om dette, men i brevet til Vullum 9.11.47 nemner han at han har omarbeidd bolken om vokaluttale etter drøftingar med Unger og Munch (Djupedal 1957:146). Dette kan ha samanheng med ei særskild sak som Aasen og dei han rådførte seg med ved universitetet, var usamde om, nemleg korleis dei opne og lukka vokalane skulle markerast typografisk. Opne og lukka vokalar var vokal-lydar som Aasen forklarte som uttalevariantar av visse monoftongar, eller visse «enkelte Vokaler» (Aasen 1848:7), som var Aasens omgrep. Det var i utgangspunktet ni monoftongar i Aasens lydssystem (a, e, i, o, u, y, æ, ø og å), men seks av desse (i, e, y, u, o og ø) hadde i tillegg to uttalevariantar, open og lukka. I Aasens system var det dermed til saman femten monoftongar, som vist i figur 1.

i	y	u	ù
ì	ỳ		o
e	ø		ò
è	ø̇		
		å	
æ		a	

Figur 1: Ivar Aasens system over monoftongar i det norske folkemålet, her med venstrevend aksent over opne vokalar som i Aasens opphavlege plan.

Dette systemet kjende Aasen frå sitt eige sunnmørsmål, og han fann nok skiljet mellom opne og lukka vokalar i alle fall delvis gjennomført også i andre vestlandske målføre. Skiljet hadde samanheng med kvantitets- og lydtilhøve i norrønt og dei

endringane som skjedde i lydsystemet etter kvantitetsomlegginga. Dei opne vokalane hadde utvikla seg frå vokalar som var korte i norrønt, men som hadde blitt forlengde under kvantitetsomlegginga. Lukka vokalar svara på si side til lange vokalar i norrønt (sjå t.d. Skjekkeland 1997:50f. og 56f.). Gjennom å vektleggje skiljet mellom opne og lukka vokalar fekk Aasen synt fram at målet i samtida stod i samband med gammalnorsk, noko som var eit kjernepunkt i Aasens historiske språksyn (jf. Aasen 1848:III f.).

Aasen ønskte i utgangspunktet å markere open/lukka-skilnaden i skrift ved å setje venstrevend aksent over dei opne vokalane, som i figur 1. Eit argument for å markere dei opne, og ikkje dei lukka vokalane, var at dette ville vere mest til hjelp for lesarane. Det var nemleg dei opne vokalane som hadde ein uttale som skilde seg frå det folk kjende, og som dei dermed trong å bli gjort merksame på. Uttalen av lukka vokalar svara derimot om lag til vanleg leseuttale av bokstaveikna. (Jf. Aasen 1846:75)

Aasens plan møtte motstand frå fagfolka i Christiania. Dei peika på at aksent over opne vokalar braut med skrivemåten for gammalnorsk. Der brukte ein høgrevend aksent, og denne vart plassert over lukka vokalar. Aasens måte ville dermed vanskeleggjere jamføringa med gammalnorsk. Dei drog mellom anna fram den tyske grammatikaren Jacob Grimm, som også berre brukte aksent over lukka vokalar, til støtte for synet sitt. Saka enda med at Aasen gav opp planen sin, noko han gjorde greie for i brevet til Vullum 9.11.1847:

Med Hensyn til Vokalernes Betegning har jeg maattet
 bekvemme mig til en Omvendelse; man forestillede mig
 klart og tydeligt, at det ikke gik an at sætte Tegn over de
 aabne Vokaler, men kun over de lukte; man understøttede

sin Paastand ved samtlige nyere Sprogforskeres Autoritet, og forelagde mig den sidste Udgave af Grimms Grammatik, hvoraf der nemlig er udkommet et stort Bind, som handler alene om Vokalernes Lydforhold. Mod slige Kjæmper nytter det ikke at stride; jeg ansaae det raadeligst at give de aabne Vokaler en god Dag, og saaledes vil man da være den Uleilighed kvit. (Djupedal 1957:146)

I grammatikken lét Aasen vere å bruke aksentar i det heile i språklege døme, men i framstillinga av sjølvle lydsystemet retta han seg etter Grimms system med høgrevend aksent over lukka vokalar. I ordboka kom derimot Aasen fram til ein annan måte å markere open og lukka vokal på. I 1850-ordboka introduserte han nemleg ein eigen informasjonskategori for open og lukka vokal. Desse vokaltypene vart markerte i parentesar rett etter oppslagsordet i tilfelle der han meinte det kunne vere tvil om uttalen, som i dei to homografane av verbet *liva* (der dobbel vokal i den andre homografen indikerer lukka uttale):

liva (aab. *i*), v.n. (*e-de*), leve. Udtales paa mange Steder *leva* og *læva*, ogsaa *lava* (Namd.) og *laavaa* (Indr. og Ørk.). G. N. *lifa*. - *leva av* (med Vægten paa *av*): overleve En; ogsa leve over en vis Tid. - *leva ihop*: leve sammen; især om Ægtefolk. - *liva mæ*: leve med; ogsaa drive meget Væsen med; f. Ex. *Dei livde mæ han!* dvs. de drev et svare Spektakel med ham. B. Stift. *liva utav (læva ta)*: leve af. *Dei livde væl*: de vare friske og befandt sig vel.

liva (*ii*), v.a. (*e-de*), spare, skaane. G.N. *hlifa*. I Særdeleshed: 1) beskytte, dække, f. Ex. mod Vind og Uveir. *Dær æ inkje som live*: der er aabent paa alle Sider. - 2) skaane, spare for Umage eller Ubhagelighed. *live seg*: tage det

mageligt, søge at undgaae Besværligheden. *Han æ 'kje te live*: man skal ikke spare ham. - 3) spare paa noget, tage sparsomt til; ogsaa være til Besparelse. *liva paa*: spare paa. *Dæ live paa Brø'e*: det er til Besparelse for Brødet. *Dei ha livt dæ av*: de have sparet det, faaet det tilovers ved at spare. - Meget udbredt Ord, og især meget brugeligt vestenfjelds. (Aasen 1850)

Munch melder grammatikken og ordboka

Både grammatikken og ordboka vart melde av P.A. Munch i *Norsk Tidsskrift for Videnskap og Litteratur*. Meldingane er i hovudsak svært positive, og i baa beskriv Munch Aasens verk som nasjonalverk (etter Myhren 1975:24 og 40). Særleg dei første linene i meldinga av grammatikken er ofte dregne fram som prov på Munchs høge verdsetjing av Aasens arbeid: «Dette Skrift som vi her anmelde, er ikke alene en Prydelse for vor Litteratur, men det er et Nationalverk, af hvilket det hele folk kan være stolt». Munch la særleg vekt på at Aasen hadde fått fram einskapen i folkemålet og prova sambandet mellom gammalnorsken og det norske samtidsmålet. Men i baa meldingane kom også Munch inn på ei sak der han og Aasen hadde ulike syn. Munch meinte at gammalnorsk burde vere normgrunnlag for skrivemåten av orda i folkemålet, også i tilfelle der dei gammalnorske formene ikkje fanst i nokon dialekt i samtida. Ei slik radikal etymologisk line ville Aasen følgje korkje i 1848-grammatikken eller 1850-ordboka. I desse verka la Aasen vekt på at

skriftformene skulle spegle det faktiske samtidsmålet, og han ville i hovudsak skjegle til gammalnorsk når det var snakk om å velje mellom ulike eksisterande former (jf. Venås 2000:51f.).

Arbeidet med grammatikken frå 1848 og ordboka frå 1850 var ei vitenskapleg sveineprøve for Aasen, og universitetsfolka engasjerte seg altså som rådgjevarar og støttespelarar. Ikkje minst var meldingane til Munch ei definitiv anerkjenning av Aasen som vitenskapsmann. Etter utgjevinga av grammatikken og ordboka konsentrerte Aasen seg i større grad om å utvikle eit standardisert norsk skriftmål, *landsmålet*, som alternativ til dansk. Dette tiltaket, som kunne komme til å velte fullstendig om på den norske språksituasjonen, var naturleg nok kontroversielt, også i det akademiske miljøet. Eit sentralt spørsmål i det følgjande er kva haldningar fagfolka ved universitetet hadde til denne delen av Aasens prosjekt.

Landsmålet frå teoretisk prosjekt til bruksmål

I dei kommande tiåra etablerte Aasen *landsmålet* gjennom tekstsamlinga *Prøver af Landsmaalet i Norge* (1853) og nyttgjeving av grammatikken, *Norsk Grammatik* (1864), og ordboka, *Norsk Ordbog* (1873), med status som nasjonale vitenskaplege standardverk. Aasen skapte dessutan litterære tekstar i landsmålet. Her var det særleg skodespelet *Ervingen* (1855) og diktsamlinga *Symra* (1863) som synt fram landsmålet som bruksmål. Hit kan også reknast *Norske Ordsprog* (1856).

Universitetsfolka i møte med landsmålet som bruksmål

Språkbygginga der Ivar Aasen i utformingsfasen allierte seg med universitetsfolk, kan sjåast på som ei form for språkplanlegging. Etter Vikør (2007:109) har språkplanlegginga tre hovudfasar. Det er val av normgrunnlag, det er kodifisering og endeleg implementering eller iverksetjing med sin særlege samsfunnsrelevans. Aasen involverte universitetsfolka mest i kodifiseringsfasen. Spørsmålet er no korleis Munch og andre universitetsfolk stilte seg når implementeringa av landsmålet utfordra deira daglege arbeids- og privatspråk.

Allereie i 1853 vende P.A. Munch tommelen ned. Dette nasjonalmålet hadde enda ikkje nådd eit utviklingssteg som «passer for den moderne Videnskabelighed», hermer Venås (2000:53) i *Ivar Aasen og Universitetet* etter Munch frå ein polemikk i *Morgenbladet*.

Professor Sophus Bugge (1833–1907) reknar Venås (2000:68–69) som ein av dei største humanistiske granskarane som har vore ved Universitetet i Oslo. Bugge sa desse minnerda under ei førelising:

Vi kjender alle den store mand, som gik bort fra os i gaar – Ivar Aasen. Vi mindes ham ikke bare som den store videnskabsmand, men ogsaa for hans store betydning for vor nasjonalitets udvikling. Derfor er vi ham alle i endrægtighed taknemlige. (Etter Venås 2000:71)

Tre år seinare var Bugge hovudtalar på eit riksmålsmøte 29.11.1899. Der framførte han dette avvisande synspunktet, som var mynta på landsmålet:

Jeg vilde aldrig kunne billige Kravet paa to Sprog med lige Ret i Norge; men jeg vilde kunne finde et slikt Krav naturligt, hvis dets Opnaaelse var mulig. *Det er den ikke.* (Etter Venås 2000:72)

Johan Storm (1836–1920), som frå 1873 var professor i romansk og engelsk filologi, interesserte seg også for beskrivinga av norske målføre. *Kortere Ordliste* med tillegget *Norsk Lydskrift med kort Forklaring* (publisert i 1884) inneheld valde døme på ord som til saman skal få fram så vel den fonologiske som den morfologiske strukturen i norske målføre. Storm la ordlista fram for Aasen, som tykte at dette tiltaket var «en heldig Tanke» (Venås 2000:79). Men jamvel om dei hadde denne faglege respekten for kvarandre, var Storm negativ til bruksverdien av landsmålet. I «Det norske Maalstrev» (1878) klaga han på at landsmålet i bruk ikkje hadde den einskap og konsekvens som eit skriftmål skulle ha. Imot landsmålet sette han dertil opp dansk-norsken som stetta grunnleggjande krav, nemleg tradisjon, klassisitet og kontinuitet (Venås 2000:81).

Desse tre framståande universitetsfolka stod for ein tradisjonalisme som nok var representativ for fleirtalet av dei i språk- og kulturspørsmål på denne tida (jf. Vikør 2007:184). Godtakinga av språknormer er i stor grad avhengig av faktorar utanfor det språkvitskaplege feltet (jf. Vikør 2007:126), og i denne samanhengen ville ikkje desse universitetsfolka gje prestisje til det normsynet som låg til grunn for landsmålet, nemleg eit skriftspråk som bygde på vanleg talemål og ikkje på ein litterær tradisjon. Men denne avvisande haldninga hindra likevel ikkje at landsmålet vart forskingsemne ved universitetet.

Aasen-prosjektet på universitetet etter Aasen

Med landsmålet som ein realitet i det norske samfunnet kunne det også verte forskingsemne, og det aktualiserte dermed spørsmålet om eit professorat. Ein delegasjon av to leiande studentar skal ha oppmoda Aasen om å stille seg til rådvelde for ei slik stilling: «Synes De jeg ser ud til aa staa paa et kateder, jeg?», var svaret. Det skal ha skjedd i 1877 (Venås 2000:36).

Professorat vart det likevel. Etter førehavingar i Stortinget og på universitetet vart det vedteke å skipe «et bevægeligt professorembede i landsmaal og dets dialekter» frå 1899. Det stod ved lag til 2013. Stortinget sørge i 1972 for at også den leksikografiske tradisjonen frå Aasen vart ført vidare på universitetet i Norsk leksikografisk institutt. Prosjektet *Norsk Ordbok*.

Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet var ein av grunnpilarane da instituttet vart skipa, og byggjer på Ivar Aasens leksikografiske pionerarbeid. I 2002 vart dette prosjektet fornya gjennom ein eigen prosjektorganisasjon med status som grunnlovsjubileumsprosjekt og med omfattande økonomisk støtte frå Kulturdepartementet, der universitetet er garantist både for fagleg kvalitet og nyutvikling. Utgjevinga har gått planfast mot slutføring av det redaksjonelle arbeidet i 2014 og publisering av det tolvte og siste bandet.

Denne utgjevingsmåten har ikkje endra seg dramatisk etter utgjevinga av 1850-ordboka. Venås (1996:119) slår jamvel fast at denne ordboka ser ut slik som vi er vane med at ordbøker skal vere med eigne artiklar om kvart ord i alfabetisk rekkjefølgje. I Noreg har det såleis vore ein etablert leksikografisk tradisjon i meir 160 år. Men med 2002-prosjektet kom *Norsk Ordbok* over på ei digital plattform. Med språkteknologien som

medspelar i leksikografien har vilkåra for materialtilgang og presentasjonsformer av informasjonskategoriane i ordartikkelen endra seg radikalt. I botnen er det likevel ein grunnleggjande føresetnad, som for *Ordbog over det norske Folkesprog*, at beskrivinga i den einskilde ordartikkelen byggjer på inngåande kunnskap i språkvitskap, og forskingsansvaret på dette feltet er det no som før universitetet som forvaltar. Ivar Aasen var fram-synt her.

Litteratur

- Collett, John Peter (2011): *Universitetet i Oslo 1811–2011. Bok 1. 1811–1870. Universitetet i nasjonen*. Oslo: Unipub.
- Djupeadal, Reidar (1957): *Ivar Aasen. Brev og Dagbøker. Band 1*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Djupeadal, Reidar (1960): *Ivar Aasen. Brev og Dagbøker. Band 3*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hyvik, Jens Johan (2009): *Språk og nasjon 1739–1868*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Myhren, Magne (red.) (1975): *Ei bok om Ivar Aasen. Språkgranskaren og målreisaren*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Skjekkeland, Martin (1997): *Dei norske dialektane: Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Venås, Kjell (1996): *Då tida var fullkomen. Ivar Aasen*. Oslo: Novus forlag.
- Venås, Kjell (2000): *Ivar Aasen og Universitetet*. Oslo: Universitetet i Oslo.

- Vikør, Lars S. (2000): Ordbøker over norske bygdemål før 1814. I: *LexicoNordica* 7, 119–132.
- Vikør, Lars S. (2007): *Språkplanlegging. Prinsipp og praksis*. Oslo: Novus forlag.
- Walton, Stephen (1996): *Ivar Aasens kropp*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Aasen, Ivar (1846): Om en Ordbog over det norske Almuesprog samt en dertil hørende Grammatik. I: *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede, nr. 4*, 55–96.
- Aasen, Ivar (1848): *Det norske Folkesprogs Grammatik*. Kristiania: Werner & Comp.
- Aasen, Ivar (1850): *Ordbog over det norske Folkesprog*. Kristiania: Carl C. Werner & Comp.
- Aasen, Ivar (1912): *Skrifter i Samling. III*. Kristiania og København. Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag.

Kjetil Gundersen

redaktør

Norsk Ordbok 2014, Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo

Gaustadalleen 30 D

0373 Oslo

kjetil.gundersen@iln.uio.no

Dagfinn Worren

hovudredaktør

Norsk Ordbok 2014, Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo

Gaustadalleen 30 D

0373 Oslo

dagfinn.worren@iln.uio.no